

ГЕОГРАФИЯ

ÚDK 504.06:316.6:159.9.072

DOI <https://doi.org/10.32782/2786-5843/2025-4-1>

A KÁRPÁTALJAI LAKOSOK HOZZÁÁLLÁSA A KÖRNYEZETI PROBLÉMÁKHOZ

Gergely Livia Beilivna

oktató Földrajz és Turizmus Tanszék,

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem, Beregszász, Ukrajna;

PhD hallgató, Földtudományok doktori iskola, Tájvédelmi és Környezetföldrajzi Tanszék, Debreceni

Egyetem, Debrecen, Magyarország

ORCID ID: 0000-0001-6456-7928

Dóka Szabolcs Stepanovich

IV. évfolyamos földrajz (BSc) szakos hallgató, Földrajz és Turizmus Tanszék,

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem, Beregszász, Ukrajna

ORCID ID: 0009-0008-6560-0433

Vass Edina Yanoshevna

asszisztens Földrajz és Turizmus Tanszék,

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem, Beregszász, Ukrajna

ORCID ID: 0009-0006-8241-0370

A kutatás aktualitását a környezethez való hozzáállás radikális megváltoztatásának globális szükségessége határozza meg a társadalmi-gazdasági fejlődés és a környezeti problémák globalizációjának hátterében. Világszerte aktívan keresik a környezeti gondok optimális megoldási módjait, de az eddig elért eredmények rámutatnak a mélyreható változások iránti sürgető igényre. Az ökológusok hangsúlyozzák, hogy ezek a módosulások csak akkor érhetők el, ha a kisebb közösségek, háztartások vagy egyének is aktívan részt vesznek bennük, hiszen döntő mértékben hozzájárulhatnak a környezet állapotának javításához. A kutatás relevanciáját az a szükséglet teremti meg, hogy felderítsük, mennyiben képesek és hajlandók a kárpátaljai lakosok (helyi közösségek példáján) részt venni a globális környezeti problémákra adott válaszokban. A kutatás tárgya a Kárpátalján élők környezeti tudatossága. A kutatás célja annak meghatározása, hogy a kárpátaljai lakosok – a Munkácsi kistérséghez tartozó Dercen és Fornos községek példáján – hogyan viszonyulnak a környezeti problémákhoz. Módszerek: a kutatás rendszerszemléletű megközelítésen alapult, amelynek során tudományos irodalom elemzését, szintézisét és általánosítását, összehasonlító módszert, kérdőíves felmérést (személyes megkérdezést), leíró statisztikát, korrelációelemzést és általánosító elemzést alkalmaztunk.

A kutatás eredményei: megállapítást nyert, hogy a válaszadók 73%-a fontosnak tartja a tiszta környezetet, és tesz is lépéseket annak megőrzéséért. A megkérdezettek 91%-a állítja, hogy szándékosan soha nem szemetel, és közel 71 % figyel az energiatakarékosságra. Ugyanakkor mindössze a válaszadók 11%-a fordít figyelmet a megvásárolt termékekben található vegyi anyagokra, és csak 13% gondoskodik a veszélyes hulladékok megfelelő ártalmatlanításáról. A begyűjtött adatok alapján arra lehet következtetni, hogy bár a lakosság tisztában van az alapvető környezeti fogalmakkal, a gyakorlati természetvédelmi tevékenységek megvalósítása még kezdeti szinten áll. *A kutatás gyakorlati jelentősége:* egyrészt magának a kérdőívezésnek is van nevelő hatása, másrészt a megszerzett diagnosztikai adatok felhasználhatók a helyi önkormányzatok által hulladékgazdálkodási és energiahatékonysági programok kidolgozására, valamint más, a helyi sajátosságokhoz illeszkedő környezetvédelmi döntések meghozatalára. Ezenkívül segítségül szolgálhatnak a lakosság környezeti műveltségének növelését célzó programok szervezésében. *A kutatás perspektívája:* Kárpátalja más településein élők környezeti tudatosságának meghatározása.

Kulcsszavak: környezeti tudatosság, környezeti attitűd, energiatakarékosság, hulladékgazdálkodás, környezeti nevelés, Kárpátalja.

СТАВЛЕННЯ МЕШКАНЦІВ ЗАКАРПАТТЯ ДО ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Гергей Лівія Бейлівна

викладач кафедра географії та туризму,
Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II, Берегове, Україна;
аспірант кафедри ландшафтознавства та географії довкілля,
Дебреценський університет, Дебрецен, Угорщина
ORCID ID: 0000-0001-6456-7928

Довка Саболч Степанович

здобувач вищої освіти кафедра географії та туризму,
Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II, Берегове, Україна
ORCID ID: 0009-0008-6560-0433

Ваш Едіна Яношівна

асистент кафедра географії та туризму,
Закарпатський угорський університет імені Ференца Ракоці II, Берегове, Україна
ORCID ID: 0009-0006-8241-0370

***Актуальність дослідження** зумовлена глобальною необхідністю радикальних змін у ставленні до довкілля на тлі соціально-економічного прогресу та глобалізації екологічних проблем. У всьому світі активно шукають оптимальні шляхи вирішення екологічних проблем, але отримані результати вказують на гостру потребу в радикальних трансформаціях. Екологи наголошують, що досягнення цих змін можливе лише за умови активної участі малих спільнот, домогосподарств чи окремих людей, які можуть зробити свій вирішальний внесок у покращення стану довкілля. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю з'ясувати, наскільки мешканці Закарпаття (на прикладі місцевих громад) здатні та готові брати участь у вирішенні глобальних екологічних проблем. **Предмет дослідження** – екологічна свідомість мешканців Закарпаття. **Метою дослідження** є визначення ставлення мешканців Закарпаття до екологічних проблем (на прикладі населення сіл Дерцен і Форнош Мукачівської територіальної громади). **Методи:** дослідження базувалося на системному підході з використанням методів аналізу наукової літератури, синтезу та узагальнення, порівняльного методу, анкетування (особисте опитування), описової статистики, кореляційного аналізу, індукції.*

***Результати дослідження:** встановлено, що 73 % респондентів вважають чисте довкілля важливим і роблять кроки для його збереження. 91 % стверджують, що ніколи не сміять, а 71 % респондентів звертають увагу на енергозбереження. В той же час, лише 11 % респондентів звертають увагу на вміст хімікатів у придбаних товарах та 13 % піклуються про утилізацію небезпечних відходів. На основі зібраних даних можна зробити **висновок**, що попри обізнаність населення з екологічними поняттями, практична реалізація природоохоронних дій перебуває на початковому рівні. **Практична значущість** дослідження проявляється, з одного боку, у виховній ролі самого анкетування, з іншого боку в тому, що отримати діагностичні дані можуть бути використані органами місцевого самоврядування для розробки місцевих програм поводження з відходами, енергоефективності, а також прийняття інших екологічно спрямованих рішень, які відповідатимуть місцевій специфіці. Крім того, вони можуть бути корисними під час організації заходів, спрямованих на підвищення екологічної свідомості населення.*

***Перспективи подальших досліджень:** визначення рівня екологічної свідомості мешканців інших населених пунктів Закарпаття.*

***Ключові слова:** екологічна свідомість, екологічне ставлення, енергозбереження, управління відходами, екологічне виховання, Закарпаття.*

ENVIRONMENTAL ATTITUDES OF TRANSCARPATHIAN SETTLEMENTS

Livia Gergely Beilivna

Teacher at the Department of Geography and Tourism,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University, Berehove, Ukraine;
PhD Student at the Department of Landscape Protection and Environmental Geography,
University of Debrecen, Debrecen, Hungary
ORCID ID: 0000-0001-6456-7928

Szabolcs Dóka Stepanovich

Higher Education Student at the Department of Geography and Tourism,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University, Berehove, Ukraine
ORCID ID: 0009-0008-6560-0433

Edina Vass Yanoshevna

Assistant at the Department of Geography and Tourism,
Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian University, Berehove, Ukraine
ORCID ID: 0009-0006-8241-0370

The relevance of this research is determined by the global need for a radical transformation in attitudes toward the environment against the backdrop of socio-economic development and the globalization of environmental problems. Around the world, efforts are being made to find optimal solutions to ecological challenges; however, the results achieved so far indicate an urgent need for profound changes. Ecologists emphasize that such transformations can only be achieved with the active participation of small communities, households, and individuals who can significantly contribute to improving the state of the environment. The relevance of this study arises from the necessity to determine to what extent the inhabitants of Zakarpattia (using local communities as an example) are capable of and willing to participate in responding to global environmental challenges. The subject of the research is the environmental awareness of residents living in Zakarpattia. The aim of the study is to examine how the inhabitants of Zakarpattia – based on the example of the villages of Dercen and Fornos of the Mukachevo territorial community – relate to environmental problems. Methods: The research was based on a systemic approach and employed methods such as analysis, synthesis, and generalization of scientific literature, comparative analysis, questionnaire surveying (personal interviews), descriptive statistics, correlation analysis, and generalizing analytical methods.

Research results: The study found that 73 % of respondents consider a clean environment important and take steps to protect it. A total of 91 % claim that they never intentionally litter, and nearly 71 % pay attention to energy-saving practices. At the same time, only 11 % of respondents consider the chemical content of the products they purchase, and just 13 % ensure the proper disposal of hazardous waste. Based on the collected data, it can be concluded that although the population is familiar with basic environmental concepts, the practical implementation of environmental protection activities remains at an early stage. Practical significance: Firstly, the survey itself has an educational effect; secondly, the diagnostic data obtained can be used by local self-government authorities to develop waste-management and energy-efficiency programs, as well as other environmentally oriented decisions adapted to local conditions. In addition, the results may support the organization of initiatives aimed at improving environmental literacy among the population. Prospects for further research: To assess the level of environmental awareness among residents of other settlements in Zakarpattia.

Keywords: environmental awareness, environmental attitude, energy saving, waste management, environmental education, Transcarpathia.

Bevezetés. A modern társadalmak mindennapjait a globális problémák jelenléte határozza meg. Korántsem új keletű fogalomról beszélünk, ugyanis a környezeti gondok az 1960-as évektől bizonyítottan jelen vannak, és élettevékenységünk miatt fokozódnak [4, 17, 13, 10, 8]. A megoldást évtizedek óta próbálják megtalálni; a siker esetenként részlegesnek mondható. Környezetvédelmi világkonferenciák, egyezmények, fórumok, valamint az állami irányítás szintjén is megtalálható a környezeti kérdések problematikája, illetve a megoldásukra irányuló törekvések [25, 35, 26, 31].

Sokan úgy vélekednek, hogy a környezetvédelem napjaink divatjává vált és valójában nincsenek olyan tragikus

állapotok, amelyet az ökológusok intő példaként a világ elé tárnak [14]. Többek között a klímaszkeptikusok – mintegy meggyőzésként – igyekeznek minden fórumon elmondani, hogy a globális felmelegedés valójában egy természetes folyamat, amely hozzátartozik a Föld periodikus ciklusához [22]. A klímarealisták ezzel maximálisan egyet is értenek, csupán kiegészítésként hozzáteszik az időtényezőt, miszerint a folyamat az emberi tevékenységek hatására erősen gyorsuló tendenciát mutat [9; 23].

Már számos kutatást lefolytattak annak érdekében, hogy felmérjék az éppen aktuális környezeti állapotokat és a monitoring nyomán lehetséges megoldási lehetőségeket dolgozzanak ki. Ezek sok esetben globális szinten mutatják be

a problémákat, emellett betekintést kaphatunk a környezeti gondok országok szerinti megjelenésébe [9; 30; 34], így Ukrajnával kapcsolatos információkat is találhatunk. Meglátásunk szerint viszont hasznos lenne, ha regionális szinten hozzáférhető forrásokkal, nevezetesen Kárpátaljára vonatkozó adatokkal is rendelkezhetnénk.

A kutatás célja. Tanulmányunk célkitűzései között szerepel, hogy felmérjük az általunk választott kárpátaljai települések lakosságának környezeti látásmódját, emellett szeretnénk rámutatni olyan környezetvédelmi elemekre, amelyek nagyon kezdetleges állapotban vannak jelen adott települések lakosainak életében. A negatívumok feltárása segíthet a környezetvédelem gyenge pontjait megtalálni és ennek nyomán cselekvési tervek kidolgozására kaphatunk iránymutatást, vagyis a környezeti kérdések áttekintését szeretnénk elérni elméleti síkról a gyakorlati megvalósítás felé. A szerzett információk ismeretében annak szélesebb körben való terjesztése egyik fő célunk.

Perspektívaként a kutatás továbbvitelét, kiszélesítését szeretnénk megvalósítani, hogy ennek segítségével komplexebb képet kaphassunk a környezeti attitűdökről, vagyis minél több település lakosai által szolgáltatott adatok segítségével nagyobb léptékű konzekvenciákat vonhassunk le.

Szakirodalmi áttekintés.

A környezettudatosság sokszor megfoghatatlan fogalomként él a köztudatban. Bár, ha megkérdezzük az embereket, hogy ismerik-e a szó jelentését, az esetek jelentős százalékában igennel felelnének. Azonban, ha megkérjük őket, hogy magyarázzák meg a szó tartalmát is, nem kapunk ilyen magas értéket. A "környezettudatosság" (environmental consciousness vagy environmental awareness) alatt általában olyan állapotokat értünk, ami azt jelenti, hogy az egyén ismeri a környezeti problémákat, felelősséget érez és készen áll olyan viselkedésre, amely csökkenti környezetre gyakorolt negatív hatását [32, 11, 12].

A környezeti kérdéseket, természetesen, nem elegendő elméleti síkon kezelni, a legfontosabb lenne a gyakorlati megvalósítás. A kommunikációnak, a médiának

köszönhetően az ember ismeri a környezeti gondok jelentőségét, ennek ellenére mégis kevesen tesznek hathatós lépéseket, hogy kézzel fogható eredményt tapasztalhassunk ezzel kapcsolatban. Így elmondhatjuk, hogy a cél nem feltétlen csak az edukáció, hanem a tevélegesség. Az átlagember szerepe sokszor kevésnek tűnik, már csak azért is, mert jelen állapotok szerint globális szintű változásra, javulásra lenne szükség. Ennek ellenére az utóbbi években egyre inkább kiemelik az egyén szerepét a környezeti gondok csökkentésében és rámutatnak arra is, hogy miként tehet egy polgár a környezeti gondok mérsékléséért [1].

A környezeti műveltség önmagában nem elegendő ahhoz, hogy ez változásokat eredményezzen az egyén magatartásában. Hogy a társadalom szereplői tenni is akarjanak, ahhoz az szükséges, hogy egy bizonyos fokú környezeti aggodalmuk legyen, akár saját jelenlegi életüket tekintve, akár az elkövetkezendő évtizedeket illetően. Általánosságban megfigyelhető, hogy az emberek aggodalma egyre növekszik a természeti környezet állapota miatt, mégis viszonylag kevés azon személyek száma, akik hajlandók cselekedni a környezeti károk csökkentése érdekében [7, 1, 15, 3, 21].

Ezzel párhuzamosan meg kell említenünk a "környezeti potyautasokat", akik életszemléletük szerint bár használják a természet adta erőforrásokat, ennek ellenére nem veszik ki szerepüket a környezetvédelmi tevékenységekben, nem vállalnak többletterheket, többletköltséget, sőt még magatartás- vagy szemléletmódbeli változásra sem hajlandók [2. 20].

Vannak szerzők, akik pszichológiai megközelítést alkalmaznak a környezeti magatartás felderítésére. Ilyen például Solveig Roepstorff *Klímapszichológia* című könyve, amely elsősorban azt vizsgálja, hogy miért nem cselekszik az egyén, ha ismeri a problémát? A mű az emberek reakcióit és általános viselkedését tárja fel a környezeti kérdések kontextusában [19].

A környezetvédelmi cselekvési tervek kidolgozásánál nagy hangsúlyt kap azok társadalmi-gazdasági fejlődésre gyakorolt

hatása. Bármennyire is sürgetőnek tűnnek környezeti kérdéseink, a fogyasztói társadalom nehezen lenne képes elengedni eddig megszokott szükségleteit, még ha azzal a környezet javára is cselekedne. Ennél a szegmensnél kell beszélnünk a fenntartható fejlődés megvalósításának lehetőségéről, melynek lényege a gazdasági növekedés és fogyasztás fenntartása olyan módon, hogy ennek során nem kerülnek veszélybe természeti erőforrásaink, valamint azoknak megújulási lehetősége [31, 10].

A fenntarthatóság fogalma kiterjed minden, környezetvédelemhez kapcsolható részegységre, így magára a környezettudatosságra is. Napjainkra teljesen összeforrt jelentéstartalmuk és nem is érdemes szétválasztani őket. Fenntarthatóság, környezettudatosság, zöld szemlélet, ökotudatosság – ezen kifejezések mind a tudatos emberi viselkedés környezeti kontextusát fejezik ki [13].

Fogyasztói szokásainkat rendkívül nehéz átformálni, hiszen az életmódunk és mindennapi rutinaink mélyen beágyazottak. A gyakorlatba ültetni ezeket a változásokat még nehezebb, hiszen számos külső és belső tényező hatással van döntéseinkre. Mindazonáltal mindig találhatók pozitív példák, amelyek inspirációt nyújthatnak. Ilyen például Tóth Andrea "Dobd ki a kukát!" című gyakorlati kézikönyve, amely lépésről lépésre mutatja be, hogyan lehet a mindennapokat úgy szervezni, hogy a lehető legkisebb hulladéktermeléssel éljünk. A könyv hangsúlyozza, hogy a hulladékmentes életmód nem csupán elméleti elgondolás, hanem megvalósítható a gyakorlatban is [24].

Szakirodalmi elemzésünk során számos nemzetközi és hazai kutatást találtunk, mely hasonló környezeti kérdéseket taglal, mint a mi vizsgálatunk. Az egyik tanulmányban a környezeti attitűdöknél legnagyobbbrészt ugyanazokat a környezetvédelmi tevékenységeket emelték ki a megkérdezett személyek, mint ami a mi kutatásunk esetében is megnyilvánul: termékek újrahasznosítása, energiatakarékosság, víztakarékosság – ezek által tud egy magánszemély a legkönnyebben tenni környezetének állapotáért. Említett

tanulmányban megjegyzésként szerepel az a fontos következtetés, miszerint a környezettudatos viselkedés elsődleges motivációja nem feltétlen a környezet óvása, hanem főként gazdasági érdekek (költségek csökkentése) vezérlik az embereket, hogy ezeket a magatartásformákat kövessék [5]. Erre a megállapításra a mi elemzésünk nem tér ki, bár ennek függvényében is érdemes lenne megvizsgálni az általunk felderített állapotokat.

Egy másik szakcikk a generációk közötti különbségekre mutat rá környezeti magatartás tekintetében. A kutatás fő következtetése, hogy bár az alapvető környezeti értékek korosztályonként hasonlóak, azonban a valós viselkedés gyakran nem tükrözi ezeket az értékeket [33]. Vizsgálatunkban a generációk közötti különbségek egyik legfontosabb jellemzője, hogy a fiatalabb korcsoporthoz tartozó egyének nyitottabbak a környezetvédelemmel kapcsolatos tevékenységek bevezetésére, valamint ezzel kapcsolatos ismeretük is komplexebb, mint az idősebb korosztályhoz tartozók esetében. Egy ukrainai kutatás azt is megerősíti, hogy az ismeretek megléte, a környezeti értékek meghatározása, felismerése önmagában nem elegendő a valódi környezettudatosság gyakorlati megvalósulásához [36]. Ezt a mi vizsgálatunk is alátámasztja, hiszen a válaszokból kiderül, hogy a környezetvédelemmel kapcsolatos ismeretek ugyan megvannak, de a gyakorlati megvalósítás hiányos.

Kutatási módszerek. Tanulmányunk elméleti alapjait nemzetközi és magyar szakirodalmak segítségével építettük fel. Emellett az adott téma gazdagságának köszönhetően számos internetes tartalmat is fel tudtunk használni, bár itt nehézséget okozott a minőségi információk kiválogatása. Szekunder kutatásunk során számos szakcikket is tanulmányoztunk, ez segített számunkra megismerni a nemzetközi tendenciákkal a szóban forgó témakört illetően.

Primer kutatási módszerként a kérdőíves felmérést választottuk, mivel attitűdvizsgálatok esetében ezt tartjuk a legcélravezetőbbnek. A kérdőív segítségével egyszerre mérhető

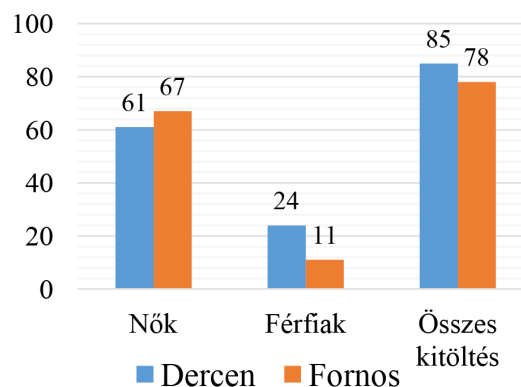
a tudatos környezeti magatartás, az attitűdök intenzitása, valamint az egyéni és demográfiai különbségek hatása a környezethez való viszonyra.

A környezettudatosság felmérését szolgáló kérdőív 21 pontból áll. Az adatgyűjtés anonim módon valósult meg. A kérdések között személyes adatként csupán a célszemélyek neme, kora és foglalkoztatottsága szerepel, a középpontban pedig a környezettudatosságról való ismeret és magatartás felmérése jelenik meg.

Az adatgyűjtést két kárpátaljai településen végeztük; Dercen és Fornos lakosait kérdeztük meg. A mintaterület kiválasztásánál fontosnak tartottuk, hogy olyan falvakat jelöljünk ki a kutatás lebonyolítására, melyekkel könnyen megvalósítható a kapcsolatfelvétel. A személyes kötődés – meglátásunk szerint – segíti a kutatómunka hatékonyságát.

A lekérdezést online formában valósítottuk meg. Hogy minél több személyhez eljusson a kérdőív, annak elérési linkjét különböző platformokon osztottuk meg. A közösségi médiának köszönhetően léteznek olyan csoportok, amelyek konkrét települések lakosait gyűjtik össze egy digitális közegben; Dercen és Fornos esetében is igyekeztünk ezt kihasználni, tehát ezeken a felületeken is megosztani a kérdőív elérhetőségét. Google űrlap segítségével gyűjtöttük be az adatokat, majd ezt Microsoft Excel program segítségével rendszereztük, valamint ez által végeztük az elemzést is.

A két településről összesen 163 személy által kitöltött kérdőív érkezett be: Dercenből 85 fő válaszait rögzítettük, Fornosról 78 személy töltötte ki kérdőívünket. A nők és

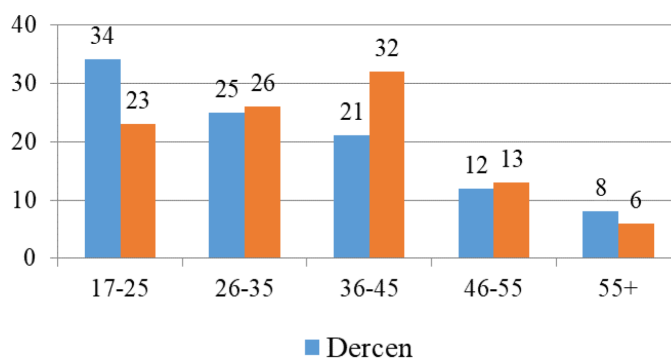
1. ábra. Az adatközlők nem szerinti megoszlása (százalékban kifejezve)

a férfiak aránya különböző képet mutat a két településen, viszont az megállapítható, hogy a női lakosság nagyobb arányban vett részt a felmérésben (1. ábra).

A minta nemi összetétele – a férfiak és nők aránya – közelít az összlakosság általános nemi arányához, ami megmagyarázza felmérésünk enyhe nőtöbbletét. Emellett az is megjegyzendő, hogy a nők talán több figyelmet szentelnek az ilyen jellegű kérdések megválaszolására, véleményük kinyilvánítására, mint a férfiak.

Az életkor tekintetében öt korcsoportot különítettünk el: 17–25, 26–35, 36–45, 46–55, és 55+. (2. ábra). Mindkét településen az 55 év feletti korosztály képviselteti magát a legkisebb arányban. Dercen esetében a 17–25 éves korúak emelkednek ki a leginkább az adatközlők közül, míg Fornosnál ez a mutató a 36–45 éves korcsoportnál mutatkozik meg.

Megállapítható, hogy a fiatal és középkorú generációk képviselői általában nagyobb aktivitással vesznek részt a felmérésekben; ezt a mi kutatásunk is alátámasztja. Ebből

2. ábra. Az adatközlők életkor szerinti megoszlása (százalékban kifejezve)

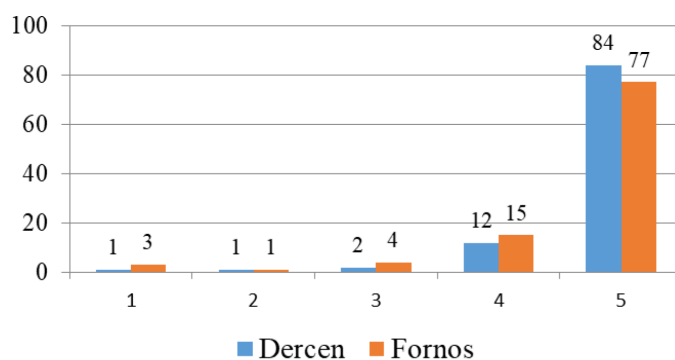
arra is tudunk következtetni, hogy a fiatalabb korúakhoz egyszerűbb eljuttatni az online tartalmak, mivel sok felületen jelen vannak, napi szinten követik a változó információkat.

Eredmények. A kérdőív további kérdései arra irányultak, hogy feltárják a lakosság környezettudatosságának mértékét és mibenlétét. Először azt szeretnénk volna megtudni, hogy egyáltalán ismerik-e a válaszadók a környezettudatosság jelentését. Ennél a pontnál mindkét település esetében a lakosság közel 80 %-a igennel válaszolt, bár a további kérdések mutatói nem minden esetben igazolják ezt az állítást, legalábbis, ami a környezeti kérdések gyakorlati megvalósítását illeti. Ugyanakkor a tiszta környezet a település minden lakója számára egyértelműen fontos (3. ábra). Ennél a kérdésnél rendkívül egybehangzó

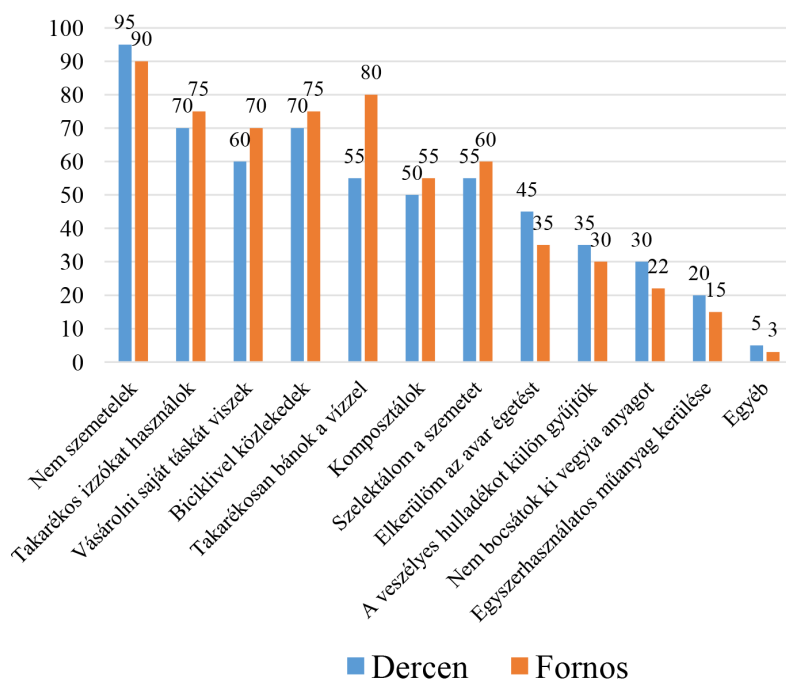
válaszokat kaptunk, amely környezeti kérdések tekintetében igen pozitívan értékelendő.

A következő résznél a tevélegességre tértünk át, tehát arra vonatkozó kérdések következtek, ami azt próbálta felderíteni, hogy a válaszadók nem csak elméleti síkon támogatják a környezeti kérdéseket, hanem a gyakorlatban is. Szerettük volna feltárni, hogy milyen módokat alkalmaznak a lakosok mindennapi élettevékenységük során, amelyek által csökkentik környezetterhelésüket. A legtöbben a következő stratégiákat jelölték meg:

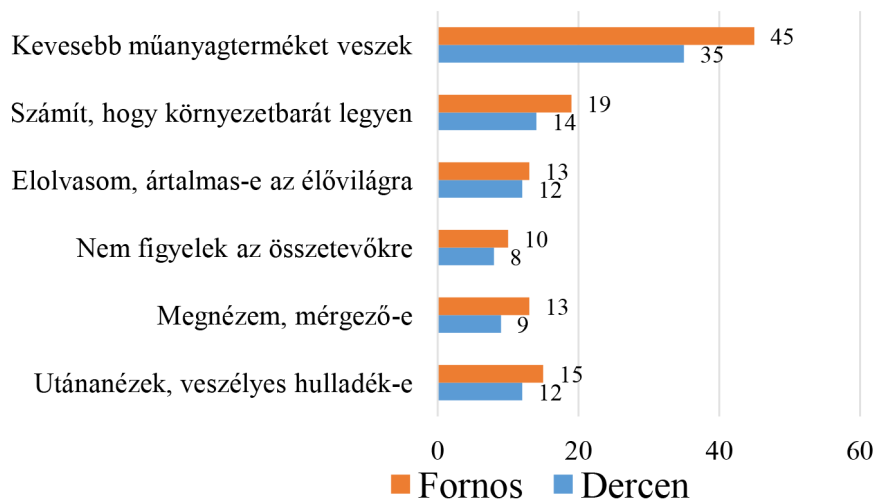
- nem szemetelnek (Dercen – 95 %, Fornos – 90 %),
- takarékos izzókat használnak (Dercen – 70 %, Fornos – 75 %),
- takarékosan bánnak a vízzel (Dercen – 55 %, Fornos – 80 %).

3. ábra. Mennyire fontos Önnek a tiszta környezet? (százalékban kifejezve)

4. ábra. Mit tesz környezete megóvása érdekében? (százalékban kifejezve)

5. ábra. A lakosok termékválasztási szokásai környezetvédelmi szempontból (százalékban kifejezve)

A továbbiakban kitértünk arra is, hogy a lakosok vásárláskor mennyire figyelnek oda a termékek környezetbarát mivoltára (5. ábra).

Az eredmények azt mutatják, hogy a legtöbb válaszadó tudatos vásárlása leginkább abban mutatkozik meg, hogy igyekeznek minél kevesebb műanyag terméket hazavinni (Dercen – 35 %, Fornos 45 %). Ebben talán a médiának is nagy szerepe van, hiszen az utóbbi években rengeteget foglalkoznak a műanyag hulladékok keletkezésével, kezelésével, valamint a mikroműanyagok problematikájával. Az élővilágra ártalmas összetevőket (Dercen – 12 %, Fornos – 13 %), vagy a konkrét mérgezőanyagok jelenlétét kevesen (Dercen – 9 %, Fornos – 13 %) figyelik meg a termékek vásárlásánál. Mindkét település esetében volt olyan adatközlő, aki vásárlásai során egyáltalán nem veszi figyelembe a termék által generált környezeti károkat (Fornos – 10 %, Dercen 8 %).

A két vizsgált település, Dercen és Fornos eredményei több ponton hasonlóságot mutatnak, azonban bizonyos területeken jelentősebb eltérések is azonosíthatók. A válaszok alapján Fornos lakossága több esetben prezentál magasabb gyakorlati környezettudatosságot. Különösen igaz ez a víztakarékosságra, mivel a fornosiak 80 %-a, míg a derceniek mindössze 55 %-a jelölte meg ezt a környezetvédelmi tevékenységet. Ez arra utalhat, hogy Fornoson jobban beépült a mindennapokba a háztartási vízhasználat tudatos kontrollja, mint Dercen lakosainál.

A másik, markánsnak nevezhető különbség a a két település lakosainak tudatos vásárlási szokásaiban mutatkozik meg, nevezetesen a műanyag termékek vásárlását / kerülését illetően. A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy Fornoson nagyobb arányban figyelnek az egyszerűhasználatos műanyag termékek beszerzésének kerülésére (45 %), míg Dercen lakóinak csak 35 %-a tartja jelentős környezetvédelmi döntésnek ezen termékek mellőzését.

Összességében elmondható, hogy Dercen és Fornos lakói hasonló alapattitűdökkel közelítenek a környezeti kérdésekhez. A vizsgálat rávilágít arra, hogy a települések közötti különbségek nemcsak a helyi szokásokban, hanem a szemléletben és a környezetvédelmi döntések következetességében is megmutatkoznak.

Következtetések. A vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy a válaszadók jelentős része – mindkét településen mintegy 80 % – úgy véli, tisztában van a környezettudatosság fogalmával, ugyanakkor a gyakorlati cselekvés szintjén ez az ismeret már kevésbé következetesen jelenik meg. A lakosság körében a tiszta környezet fontossága kiemelkedően magas, ami kedvező attitűdökre utal.

A mindennapi tevékenységeket vizsgálva elsősorban az alacsony erőfeszítést igénylő környezetbarát magatartásformák dominálnak (szemetelés kerülése, energiatakarékos izzók használata, víztakarékosság). Az

ezekben megmutatkozó magas arányok arra utalnak, hogy a lakosok szívesebben vállalnak kisebb kényelmetlenséggel járó tevékenységeket, míg a komplexebb vagy nagyobb tudatosságot igénylő erőfeszítések háttérbe szorulnak. Emellett feltételezhető, hogy e viselkedésformák kialakulásában nem csupán a környezet védelme, hanem a háztartási költségek csökkentésének szándéka is szerepet játszik, vagyis a lakosok saját gazdasági érdekeik érvényesítése révén jutnak el bizonyos könnyen megvalósítható környezetbarát megoldásokhoz.

A vásárlási szokások elemzése tovább erősíti ezt a képet: a tudatos választás leginkább a műanyagtermékek kerülésében nyilvánul meg, ugyanakkor az árucikkek összetételének, potenciális mérgeanyag-tartalmának, illetve

az élővilágra gyakorolt hatásának figyelembe vétele már jóval kisebb arányban jelenik meg. A két településen egyaránt találhatók olyan válaszadók is, akik egyáltalán nem tartják szem előtt a vásárolt termékek környezeti hatásait.

Összességében a lakosság környezettudatossága pozitív attitűddel, de részleges és szelektív gyakorlati megvalósítással jellemezhető. Míg a környezet tisztaságának fontossága széles körben elfogadott, a mélyebb öko-tudatosságot igénylő döntések még nem épültek be teljes körűen a mindennapi életvitelbe. Ez arra utal, hogy a településeken további szemléletformálásra, a háttérismeretek bővítésére és a gyakorlati lehetőségek bemutatására lenne szükség ahhoz, hogy a környezettudatos gondolkodás a cselekvések szintjén is megjelenjen.

Irodalom

1. Agyeman J. Kollmuss A. Mind the gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior. *Environmental Education Research*. 2002. 8(3). P. 239–260. DOI: <https://doi.org/10.1080/13504620220145401>
2. Bohr J. Barriers to environmental sacrifice: The interaction of free rider fears with education, income, and ideology. *Sociological Spectrum*. 2014. 34(4). P. 362–379. DOI: <https://doi.org/10.1080/02732173.2014.917250>
3. Bouman T. Verschoor M. Albers C. J. Böhm G. Fischer S. D. Poortinga W. Whitmarsh L. Steg L. When worry about climate change leads to climate action: How values, worry and personal responsibility relate to various climate actions. *Global Environmental Change*. 2020. 62. P. 1–11. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2020.102061>
4. Carson R. *Silent Spring*. United States: Crest Book. 1962.
5. Chen Y. Practice of Environmentally Significant Behaviours in Rural China: From Being Motivated by Economic Gains to Being Motivated by Environmental Considerations. *Behavioral Sciences*. 2017. 7(3). P. 59. DOI: <https://doi.org/10.3390/bs7030059>
6. Franken M. Götze M. *A környezettudatos otthon: 200 nagyszerű ötlet a fenntarthatóbb élethez*. Budapest: Gingko Kiadó. 2021. ISBN 978-6156326041
7. Gifford R. The dragons of inaction: Psychological barriers that limit climate change mitigation and adaptation. *American Psychologist*. 2011. 66(4). P. 290–302. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0023566>
8. Havas P. *Globális problémák és a fenntarthatóság pedagógiája*. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. 2009.
9. Intergovernmental Panel on Climate Change. *Climate Change 2021: The Physical Science Basis*. Cambridge, UK: Cambridge University Press. 2021. URL: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/>
10. Kiss K. Pataki G. *Fenntarthatóság és társadalmi felelősségvállalás*. Budapest: Typotex Kiadó. 2012.
11. Kousar S. Afzal M. Ahmed F. Bojnec Š. Environmental awareness and air quality: The mediating role of environmental protective behaviors. *Sustainability*. 2022. 14(6). P. 3138. DOI: <https://doi.org/10.3390/su14063138>
12. Kovács A. D. *A környezeti tudatosság fogalomköre és vizsgálata alföldi példákon*. Doktori értekezés. Debreceni Egyetem. 2008.
13. Láng I. (szerk.) *Fenntartható fejlődés Magyarországon: Jövőképek és forgatókönyvek*. Budapest : MTA. 2007.
14. Lomborg B. *The skeptical environmentalist: Measuring the real state of the world*. Cambridge, UK : Cambridge University Press. 2001.
15. Lorenzoni I. Nicholson-Cole S. Whitmarsh L. Barriers perceived to engaging with climate change among the UK public and their policy implications. *Global Environmental Change*. 2007. 17(3–4). P. 445–459. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2007.01.004>

16. Maddison A. The world economy: A millennial perspective. Paris: OECD Publishing. 2001.
17. Meadows D. H. Meadows D. L. Randers J. Behrens W. W. The Limits to Growth. Club of Rome Report. New York: Universe Book. 1972.
18. Piketty T. Capital in the twenty-first century. Cambridge, MA : Harvard University Press. 2014.
19. Roepstorff S. Klím pszichológia. Budapest: Cser Kiadó. 2025.
20. Roy N. M. Climate change's free rider problem: Why we must relinquish freedom to become free. William & Mary Environmental Law and Policy Review. 2021. 45(3). P. 821–857.
21. Sevä I. J. Kulin J. A little more action, please: Increasing the understanding about citizens' lack of commitment to protecting the environment in different national contexts. International Journal of Sociology. 2018. 48(4). P. 314–339. DOI: <https://doi.org/10.1080/00207659.2018.1515703>
22. Singer S. F. Avery D. T. Unstoppable global warming: Every 1,500 years. Lanham, MD : Rowman & Littlefield. 2007.
23. Steffen W. Richardson K. Rockström J. Cornell S. E. Fetzer I. Bennett E. M. ... Sörlin S. Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. Science. 2015. 347(6223). P. 1259855
24. Tóth A. Dobd ki a kukát! Útmutató a hulladékmentes élethez. Budapest: Kossuth Kiadó. 2021.
25. United Nations. Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5–16 June 1972. New York: United Nations. 1973. URL: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>
26. United Nations. Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, 3–14 June 1992. New York: United Nations. 1993.
27. United Nations. Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. New York: United Nations. 1998.
28. United Nations. World Social Report 2020: Inequality in a rapidly changing world. New York: United Nations. 2020. URL: <https://www.un.org/development/desa/dspd/world-social-report/2020-2.html>
29. United Nations Environment Programme. Emissions Gap Report 2019. Nairobi: UNEP. 2019. URL: <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2019>
30. United Nations Environment Programme. Global Environment Outlook – GEO-7: Healthy Planet, Healthy People. Nairobi: UNEP. 2022. URL: <https://www.unep.org/resources/geo-7>
31. United Nations Framework Convention on Climate Change. Paris Agreement. 2015. URL: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>
32. Villanueva X. Villarroel J. D. Antón Á. Environmental awareness and its relationship with the concept of the living being: A longitudinal study. Sustainability. 2018. 10(7). P. 2358. DOI: <https://doi.org/10.3390/su10072358>
33. Volkova A. Proskurova I. Yevsieieva L. Study the attitude of the Ukrainian citizens to the environmental problems in the context of the theory of generations. ScienceRise: Pharmaceutical Science. 2020. 2(24). P. 18–25. DOI: <https://doi.org/10.15587/2519-4852.2020.201075>
34. World Bank. World Development Indicators: Environment and Climate. Washington, DC: World Bank Publications. 2023. URL: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>
35. World Commission on Environment and Development. Our common future. Oxford: Oxford University Press. 1987.
36. Yarovenko S. Ploshchenko Y. Youth and the environment: Is knowledge about the problems enough for environmental awareness? International Science Journal of Education & Linguistics. 2023. 2(3). P. 23–35. DOI: <https://doi.org/10.46299/j.isjel.20230203.04>

References

1. Agyeman, J., & Kollmuss, A. (2002). Mind the gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior. Environmental Education Research, 8(3), 239–260. <https://doi.org/10.1080/13504620220145401> [in English].
2. Bohr, J. (2014). Barriers to environmental sacrifice: The interaction of free rider fears with education, income, and ideology. Sociological Spectrum, 34(4), 362–379. <https://doi.org/10.1080/02732173.2014.917250> [in English].
3. Bouman, T., Verschoor, M., Albers, C. J., Böhm, G., Fischer, S. D., Poortinga, W., Whitmarsh, L., & Steg, L. (2020). When worry about climate change leads to climate action: How values, worry and personal responsibility relate to various climate actions. Global Environmental Change, 62, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2020.102061> [in English].
4. Carson, R. (1962). Silent Spring. United States: Crest Book [in English].

5. Chen, Y. (2017). Practice of environmentally significant behaviours in rural China: From being motivated by economic gains to being motivated by environmental considerations. *Behavioral Sciences*, 7(3), 59. <https://doi.org/10.3390/bs7030059> [in English].
6. Franken, M., & Götze, M. (2021). The environmentally conscious home: 200 great ideas for a more sustainable life. Budapest : Gingko Kiadó [in Hungarian].
7. Gifford, R. (2011). The dragons of inaction: Psychological barriers that limit climate change mitigation and adaptation. *American Psychologist*, 66(4), 290–302. <https://doi.org/10.1037/a0023566> [in English].
8. Havas, P. (2009). Global problems and the pedagogy of sustainability. Budapest: Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet [in Hungarian].
9. Intergovernmental Panel on Climate Change. (2021). Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge, UK: Cambridge University Press. Retrieved from: <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/> [in English].
10. Kiss, K., & Pataki, G. (2012). Sustainability and social responsibility. Budapest: Typotex Kiadó [in Hungarian].
11. Kousar, S., Afzal, M., Ahmed, F., & Bojnec, Š. (2022). Environmental awareness and air quality: The mediating role of environmental protective behaviors. *Sustainability*, 14(6), 3138. <https://doi.org/10.3390/su14063138> [in English].
12. Kovács, A. D. (2008). The concept and study of environmental awareness based on examples from the Great Hungarian Plain (Doctoral dissertation). Debrecen University, Doctoral School of Earth Sciences [in Hungarian].
13. Láng, I. (Ed.) (2007). Sustainable development in Hungary: Futures and scenarios. Budapest: MTA [in Hungarian].
14. Lomborg, B. (2001). The skeptical environmentalist: Measuring the real state of the world. Cambridge, UK: Cambridge University Press [in English].
15. Lorenzoni, I., Nicholson-Cole, S., & Whitmarsh, L. (2007). Barriers perceived to engaging with climate change among the UK public and their policy implications. *Global Environmental Change*, 17(3–4), 445–459. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2007.01.004> [in English].
16. Maddison, A. (2001). The world economy: A millennial perspective. Paris: OECD Publishing [in English].
17. Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens, W. W. (1972). The Limits to Growth. Club of Rome Report. New York: Universe Book [in English].
18. Piketty, T. (2014). Capital in the twenty-first century. Cambridge, MA: Harvard University Press [in English].
19. Roepstorff, S. (2025). Climate psychology. Budapest: Cser Kiadó [in Hungarian].
20. Roy, N. M. (2021). Climate change's free rider problem: Why we must relinquish freedom to become free. *William & Mary Environmental Law and Policy Review*, 45(3), 821–857 [in English].
21. Sevä, I. J., & Kulin, J. (2018). A little more action, please: Increasing the understanding about citizens' lack of commitment to protecting the environment in different national contexts. *International Journal of Sociology*, 48(4), 314–339. <https://doi.org/10.1080/00207659.2018.1515703> [in English].
22. Singer, S. F., & Avery, D. T. (2007). Unstoppable global warming: Every 1,500 years. Lanham, MD: Rowman & Littlefield [in English].
23. Steffen, W., Richardson, K., Rockström, J., Cornell, S. E., Fetzer, I., Bennett, E. M.,... & Sörlin, S. (2015). Planetary boundaries: Guiding human development on a changing planet. *Science*, 347(6223), 1259855 [in English].
24. Tóth, A. (2021). Throw away the bin! Guide to a zero-waste life. Budapest : Kossuth Kiadó [in Hungarian].
25. United Nations. (1973). Report of the United Nations Conference on the Human Environment, Stockholm, 5–16 June 1972. New York: United Nations. Retrieved from: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972> [in English].
26. United Nations. (1993). Report of the United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, 3–14 June 1992. New York: United Nations [in English].
27. United Nations. (1998). Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change. New York : United Nations [in English].
28. United Nations. (2020). World Social Report 2020: Inequality in a rapidly changing world. New York: United Nations. Retrieved from: <https://www.un.org/development/desa/dspd/world-social-report/2020-2.html> [in English].

29. United Nations Environment Programme. (2019). Emissions Gap Report 2019. Nairobi: United Nations Environment Programme. Retrieved from: <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2019> [in English].
30. United Nations Environment Programme. (2022). Global Environment Outlook – GEO-7: Healthy Planet, Healthy People. Nairobi: United Nations. Retrieved from: <https://www.unep.org/resources/geo-7> [in English].
31. United Nations Framework Convention on Climate Change. (2015). Paris Agreement. Retrieved from: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement> [in English].
32. Villanueva, X., Villarroel, J. D., & Antón, Á. (2018). Environmental awareness and its relationship with the concept of the living being: A longitudinal study. Sustainability, 10(7), 2358. <https://doi.org/10.3390/su10072358> [in English].
33. Volkova, A., Proskurova, I., & Yevsieieva, L. (2020). Study of Ukrainian citizens' attitudes towards environmental problems in the context of generation theory. ScienceRise: Pharmaceutical Science, 2(24), 18–25. <https://doi.org/10.15587/2519-4852.2020.201075> [in English].
34. World Bank. (2023). World Development Indicators: Environment and Climate. Washington, DC: World Bank Publications. Retrieved from: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> [in English].
35. World Commission on Environment and Development. (1987). Our common future. Oxford : Oxford University Press [in English].
36. Yarovenko, S., & Ploshchenko, Y. (2023). Youth and the environment: Is knowledge about the problems enough for environmental awareness? International Science Journal of Education & Linguistics, 2(3), 23–35. <https://doi.org/10.46299/j.isjel.20230203.04> [in English].

Стаття надійшла до редакції 25.10.2025

Стаття прийнята 12.11.2025

Статтю опубліковано 22.12.2025